

OBN en het laagveenlandschap

Het laagveenlandschap met belangrijke arealen in Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Overijssel en Friesland vormt een groot deel van het lage land in Nederland. Deze relatief jonge landschappen zijn ontstaan in het holoceen, een periode waarin menselijke activiteiten steeds manifester werden. Vervening, ontginning en waterbeheersing hebben naast geohydrologische en ecologische processen dan ook sterk hun stempel gedrukt op het lage land. In dit nummer van LANDSCHAP wordt het OBN-onderzoek naar dit landschapstype van de afgelopen tien jaar gepresenteerd.

Ir. C.J.M. (Kees) van Vliet

Hoogheemraadschap
De Stichtse Rijnlanden,
Poldermolen 2,
3994 DD Houten
k.vliet@kpnmail.nl

Prof. Dr. L.P.M. (Leon) Lamers

Radboud Universiteit,
Nijmegen

Veel van de biodiversiteit van het oorspronkelijke half-natuurlijke laagveenlandschap is verloren gegaan door ontginning en verstedelijking en (indirect) door verdroging, vermesting, verzuring en veranderend (water)beheer. Toch zijn er nog veel ecologisch waardevolle laagveenmoerassen overgebleven die nu zowel nationaal als internationaal hoog scoren op biodiversiteit: 28 hebben een beschermde status in het Natura 2000-netwerk (figuur 1). Een paar voorbeelden die ook in de andere artikelen van dit nummer figureren.

Grote natuurgebieden

Polder Westzaan in Noord-Holland is een brak veengebied, een van de weinige die ons land nog telt. Ook in Europa is dit type schaars. Hier vindt men zeldzame brakke vegetatietypen met ruwe bies (*Schoenoplectus tabernaemontani*), heemst (*Althaea officinalis*) en echt lepelblad (*Cochlearia officinalis* subsp. *officinalis*).

De Nieuwkoopse Plassen met De Haeck vormen een groot laagveenmoeras met veel open water in het Zuid-Hollandse veenweidegebied. Het dankt zijn Natura 2000-status onder meer aan het voorkomen van veel broedvogels van rietmoerassen. Ook de onderwaterfauna is rijk vertegenwoordigd. Van de kenmerkende verlandingsvegetatietypen komen veenmosrietland en moerasheide nog in grote arealen voor.

De Oostelijke Vechtplassen omvatten een reeks plassen en moerassen in het grensgebied van Noord-Holland en Utrecht. Vroeger kwamen hier voedselarme kranswier-

vegetaties voor, nu bepalen matig voedselrijke vegetatietypen het beeld. Typische laagveenlibellen als bruine korenbout (*Libellula fulva*) en groene glazenmaker (*Aeshna viridis*) komen veelvuldig voor. Trilvenen zijn sterk in omvang en kwaliteit afgenomen maar er zijn nog mooie voorbeelden van deze soortenrijke verlandingsvegetatie met onder andere groenknolorchis (*Liparis loeselii*) en veenmosorchis (*Hammarbya paludosa*).

Het Nationaal Park Weerribben-Wieden in Noordwest-Overijssel vormt het grootste laagveenlandschap van ons land. De waterkwaliteit is relatief goed. De Weerribben vormt een mozaïek van sloten, petgaten, legakkers, broekbossen en rietlanden. Trilveen is – voor Nederlandse begrippen – nog op redelijk grote schaal aanwezig, vooral in het westelijk deel. Bijzondere libellensoorten zijn hier de donkere waterjuffer (*Coenagrion armatum*) en de noordse winterjuffer (*Sympecma pae-disca*). Ook de zeldzame grote vuurvlieder (*Lycaena dispar batava*) doet het goed in de Weerribben, dankzij extra maatregelen. De Wieden heeft een groot aandeel open water door te intensieve turfwinning in het verleden. Ook hier komt nog goed ontwikkeld trilveen en veenmosrietland voor. In de boezemlanden bij het Meppelerdiep komt het zeer zeldzame geel schorpioenmos (*Hamatocaulis vernicosus*) voor. Ook voor veel moerasvogels is het gebied van groot belang.

En kleine

Naast deze grote natuurgebieden zijn ook kleine Natura

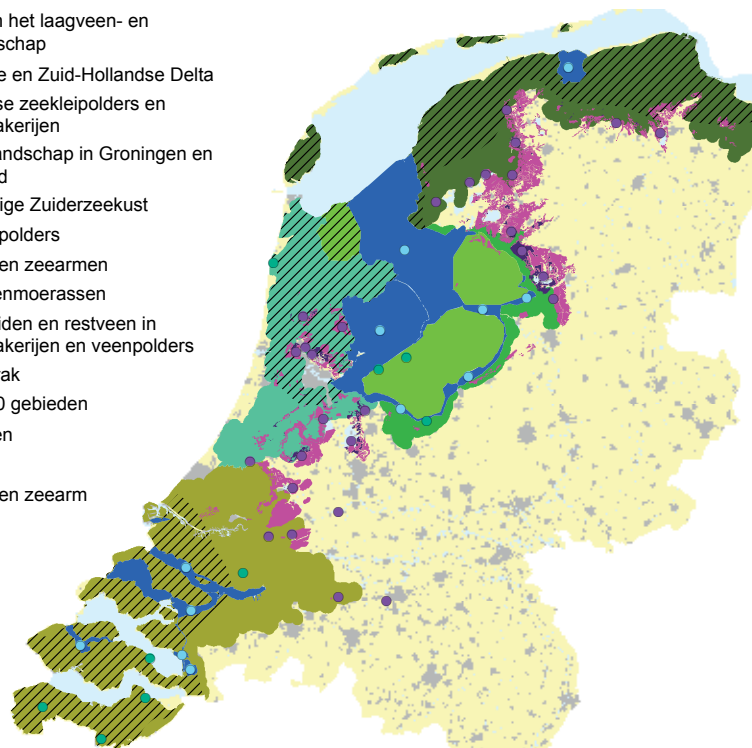
2000-gebieden ecologisch zeer waardevol als leefgebied voor bedreigde soorten. Zo vormen Rottige Meenthe en Brandemeer een verbindende schakel tussen de moerasen van Weerribben-Wieden, de Friese beekdalen en de laagveengebieden van Midden-Friesland, waarvan de otter (*Lutra lutra*) profiteert. Ook zijn er gebieden die niet de Natura 2000-status hebben maar wel tot de parels van het laagveenlandschap behoren, zoals de zeer soortenrijke Mieden in Noord-Friesland.

Speerpunten laagveenonderzoek

Het Deskundigenteam Laagveen- en zeekleilandschap heeft zich binnen het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN) de laatste tien jaar vooral geconcentreerd op onderzoek in de laagveengebieden. In de komende periode krijgen de zeekleigebieden meer aandacht. In de laagveengebieden stond de biodiversiteit het meest onder druk en het stagneren van verlanding vormt een belangrijk knelpunt voor herstel. Daarom is stap voor stap ontrafeld hoe dit proces werkt en hoe het gefaciliteerd kan worden. Dit OBN-onderzoek heeft veel kennis opgeleverd over maatregelen die beheerders kunnen nemen om natuurherstel mogelijk te maken. Een belangrijke andere invalshoek is die van het waterbeheer (peilbeheer, aan- en afvoer, bevoeiing, waterkwaliteit). Het OBN-onderzoek legt zo een directe link tussen de opgaven van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water. Dit nummer van LANDSCHAP richt zich op de natuur in het laagveenlandschap met artikelen over verlanding (Kooijman *et al.*), waterbeheer (Lamers *et al.*) en Weerribben-Wieden (Cusell *et al.*). Verder worden toekomstige kennisthema's voor het laagveen- en zeekleilandschap geschetst (Van Vliet *et al.*). Dit themanummer besluit met een externe review van Jos Verhoeven over het onderzoek naar het laagveenlandschap dat de laatste tien jaar door OBN is geëntameerd en begeleid.

Indeling van het laagveen- en zeekleilandschap

- Zeeuwse en Zuid-Hollandse Delta
- Hollandse zeekleipolders en droogmakerijen
- Terpenlandschap in Groningen en Friesland
- Voormalige Zuiderzeekust
- Nieuwe polders
- Afgesloten zeearmen
- Laagveenmoerassen
- Veenweiden en restveen in droogmakerijen en veenpolders
- /// Deels brak
- Natura 2000 gebieden
- Laagveen
- Zeeklei
- Afgesloten zeearm

Figuur 1 indeling van het laagveen- en zeekleilandschap. Bron: Bas van Delft\Landschapsleutel\Wageningen Environmental Research

Figure 1 classification of wetland and sea clay areas. Source: Bas van Delft\Landschapsleutel\Wageningen Environmental Research